

TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI YARGISI

Sami Zariç*

ÖZET

Günümüzde insan hakları kavramı oldukça sık duyduğumuz bir kavram olup hemen her hak ihlali veya talebinde doğru-yanlış içeriği tam olarak bilinmeden kullanılmaktadır. Nitelikleri gereği esas olarak devlet karşısında ileri sürülen haklar olmaları itibariyle insan hakları genellikle devlet tarafından ihlal edilir. Paradoksal görünmekle beraber, insan haklarını korumak da öncelikle devletin en önde gelen sorumluluğudur. Hakların korunmasına yargı koruması en temel koruma yoludur. Ayrıca yargı mensuplarının da hukuku yorumlarken insan hakları perspektifinden yaklaşmaları zarureti vardır. İnsan haklarının korunmasında en önemli mekanizma olan yargının Türkiye'de temel işlevi, insan haklarından çok devletin çıkarlarını ve güvenliğini korumak olmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: İnsan hakları, Hakların korunması, Yargı, Hukuk Devleti

ABSTRACT

HUMAN RIGHTS JURISDICTION IN TURKEY

Today the term of “human rights” is used widely and in any case of demand or violation of rights it can be used wrongly or in right manner no matter what the real meaning is. Due to their characteristics the human rights are basically violated by state as they are claimed against state. Although it seems paradoxical, it is also the primary responsibility of the state to protect the human rights. The judicial protection of the rights is the basic protection mechanism. Additionally, the court authorities has to comment the law from human rights perspective. The judiciary’s basic function in Turkey must not be to protect the interests and security of state rather than the human rights.

Key words: Human rights, The Protection of Rights, Jurisdiction, Rule of Law

* İnönü Üniversitesi Kamu Yönetimi Yüksek Lisans öğrencisi, zaricsam@hotmail.com

1. GİRİŞ:

Günümüzde insan hakları kavramı oldukça sık duyduğumuz bir kavram olup hemen her hak ihlali veya talebinde doğru-yanlış içeriği tam olarak bilinmeden kullanılmaktadır. Bu kavram hem günlük yaşamda hem yazılı/görsel basında fazlasıyla kullanılmakta ve akademik camiada da araştırmacıları oldukça ilgisini çekmektedir.

Türkiye gibi uluslararası anlaşmalara imza atmış ve Birleşmiş Milletler; Avrupa Konseyi gibi kuruluşlara üye olan bir ülkede insan haklarının ön plana çıkması da şüphesiz normal bir durumdur. Bu çerçevede ülkemizde özellikle Avrupa Birliği ile müzakerelerin başladığı bu dönemde insan hakları konusundaki çalışmalar ve uyum çalışmaları oldukça önem kazanmıştır.

Zaten Kopenhag Kriterleri çerçevesinde insan hakları konusunda AB'nin talep ettiği düzeye ulaşılması ve hukuk devleti standartlarının yakalanması gerekmektedir. Aksi halde AB hayalinin de gerçekleşmesi bir rüyadan öteye geçemeyecektir. Aslında siyasilerce kullanılan “Ankara Kriterleri” tabiri de insan hakları alanında evrensel standartların yakalanmasında sıradan vatandaşa verilen değerlerin bir göstergesi olacaktır.

Her ne kadar insan hakları alanında Türkiye'nin sicili pek iyi olmasa da son dönemde bazı olumlu gelişmeler söz konusudur. İnsan hakları konusunda öteden beri var olan yargısal ve idari mekanizmalara ek olarak yeni adımlar atılmıştır. Bunların başında ülkemizin 1987 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) denetim organlarına bireysel başvuru hakkını tanıması ve buna bağlı olarak, 1990'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisini kabul etmesi gelmektedir.

AB'ye tam üyelik için “Kopenhag Kriterleri'ne uyma zorunluluğu da, Türkiye'nin insan hakları meselesini resmi düzeyde daha ciddi olarak ele alınmasını gerektirmiştir. Türkiye bu çerçevede insan haklarına ilişkin evrensel standartlara yaklaşabilmek amacıyla 2001 yılında Anayasa'da ciddi bir revizyon yapmış, 2004 yılında ise temel insan haklarıyla ilgili uluslararası anlaşmaların ulusal kanunlara üstünlüğünü öngören hükmü, Anayasa'nın 90. Maddesine eklemiştir. Türkiye'nin ayrıca insan haklarını koruma ve geliştirme davasını ciddiye aldığı başka bir göstergesi de bu amaçla yeni kurumsal yapıların oluşturulması olmuştur (Erdoğan, 2006:33).

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki; hak ve özgürlükler, demokratik anayasaların vazgeçilmez bir parçasını oluşturur. Geniş bir haklar/özgürlükler listesinin yer alması ve "özgürlüğün asıl, sınırlamanın istisna" olduğu ilkesinin benimsenmesi, kuşkusuz, demokratik bir anayasa için gerekli unsurlar olmakla birlikte yeterli değildir. Hak ve özgürlüklere karşı yapılacak ihlaller için etkili koruma mekanizmaları oluşturulmalıdır (Arnwine,2003:249). Aksi halde anayasalarda tanınan hak ve özgürlükler ancak kağıt üzerinde kalmaya mahkumdur.

Anayasamızda 2. maddede Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri belirlenmiştir insan haklarına saygılı, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Her ne kadar 1.maddede devletin Cumhuriyet olduğu belirtilmişse de 1.maddeye asıl anlamını veren devletin 2. maddede yazılı “demokratik yapısı” ve “hukuk devleti” olmasıdır. Hukuk Devletinde idarenin iş ve eylemleri ile yasamanın kanun faaliyeti yargı denetimine tabidir. Her ne kadar Anayasaca yargı denetimine istisnalar getirilmişse de Anayasamız devleti Hukuk devleti olarak tanımlamıştır. (Yargı dışı tutulan işlemler Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler(md.125/2,105/2), YAŞ Kararları (125/2), Olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan KHK.ler(148/1), HSYK Kararları (152/49). Ayrıca Anayasanın geçici 15.maddesi ile de birçok tasarruf yargı dışı tutulmuştur (İncekara,2009).

2. İNSAN HAKLARI KAVRAMI

İnsan hakları konsepti modern çağın ürünüdür. İnsan hakları, insan onurunun yasal bir bağlayıcılık kapsamında politik olarak kabul edilmesidir (İri vd.,2006:11). İnsan hakları düşüncesi burjuva devrimlerinin ürünü olan bütünsel bir kavramdır. Bireyin ve emeğin özgürleşmesini sağlayan demokratikleşmeye bağlı dinamik bir süreç olduğu da bilinmelidir. İnsan hakları düşüncesi tarih boyunca ilerleyerek gelişmiş ve çeşitli evrelerden geçerek günümüzdeki özüne kavuşmuştur. Bu nedenle insan hakları da demokrasi gibi toplumsal gelişmeye bağlı sürekli bir evrim içindedir (Ekinci, 2004:287).

Nitelikleri gereği esas olarak devlet karşısında ileri sürülen haklar olmaları itibariyle insan hakları genellikle devlet tarafından ihlal edilir. Paradoksal görünmekle beraber, insan haklarını korumak da öncelikle devletin en önde gelen sorumluluğudur.

İnsan haklarının devletçe korunmasının önemini, ayrıca, pozitif hukukumuz açısından da temellendirmek mümkündür. İnsan haklarının korunmasının Anayasamızın kesin bir buyruğu

olduğu açıktır. Anayasamız, her şeyden önce, Türkiye Cumhuriyeti’ni “insan haklarına saygılı” (m.2) veya “insan haklarına dayanan”(m.14) bir devlet olarak nitelemiştir. Ayrıca 5. Maddesinde Anayasa devlete “kişinin temel hak ve hürriyetlerini... sınırlayan siyasi, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırma, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlama” ödevi yüklemiştir. Nihayet, Anayasa “temel hak ve hürriyetlerin Korunması”nı (m.40) özel olarak düzenleme ihtiyacı duymuştur.

Son olarak Türkiye’nin uluslararası taahhütleri de insan haklarına saygılı olmasını ve onları korunmasını gerektirmektedir. Bu aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti’nin “muasır medeniyet seviyesine çıkmak” şeklindeki resmi hedefinin de doğal bir sonucudur. Türkiye’nin baştan beri Avrupa Konseyi’nin üyesi olmayı seçmiş ve yaklaşık yirmi yıldır da Avrupa İnsan hakları koruma sistemine uyma yükümlülüğünün gereklerini yerine getirme konusunda ciddi adımlar atmış olması bunun bir göstergesidir. Avrupa Birliği’ne uyum çerçevesinde son yıllarda hız ve yoğunluk kazanan resmi çalışmalar da temelde aynı iradeyle ilgilidir (Erdoğan,2006:31).

3. HAKLARIN KORUNMASI VE HAK ARAMA YOLLARI

Bir ülkenin yasalarında fazlasıyla insan haklarına vurgu yapıp her türlü hakkın vatandaşlara tanındığı vurgulanabilir fakat esas önemli olan uygulamadır. Bu çerçevede hakları ihlal edilen veya ihlal edildiğini düşünen insanların haklarını nasıl savunacaklarını/geri alacaklarını da bilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla aslında vatandaşların da bilinçli olması önem kazanmaktadır. Hak arama yollarını bilmeyen bir vatandaşın her zaman devlet görevlileri tarafında haksız uygulamalara maruz kalabileceği ihtimali göz önünde bulundurulduğunda bilinçlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Hakların korunmasına yargı koruması en temel koruma yoludur. Mevzuatın insan haklarına saygılı hale getirilmesinin yansırı kamu görevlilerinin de eğitilmesi gerekmektedir. Ayrıca yargı mensuplarının da hukuku yorumlarken insan hakları perspektifinden yaklaşımları zarureti vardır (Erdoğan,2006:113).

İnsan haklarının korunmasında tüm yük sadece adli yargının üzerinde değildir. Ayrıca idari yargı, Anayasa yargısına da önemli roller düşmektedir. Son olarak da ülkemizin de meşruluğunu tanıdığı ve iç hukukumuzun bir parçası haline gelen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de hakların korunmasında önemli görevler üstlenmektedir.

4. İNSAN HAKLARI VE GÜVENLİK İKİLEMİ

Son yıllarda insan haklarıyla güvenlik arasında bir gerilim olduğundan sıkça söz edilmektedir. Güvenlik denildiğinde sadece devletin güvenliğinin anlaşılması böyle bir gerilime neden olmaktadır. Devletlerin güvenliği ile hak ve özgürlükler arasında bir gerilim olduğu da çok açıktır. Tarih boyunca bazı devletlerin güvenliği gerekçe göstererek insan hakları kısıtlamalarını meşru gösteremeye çalıştıklarına şahit olmaktadır. Ancak güvenlik ile insan hakları arasındaki gerilimin büyük bir bölümüne Türkiye'nin de taraf olduğu insan hakları belgeleriyle bir dengeye kavuştuğu görülmektedir (Ensaroğlu,2007). Tabi bu belgelere taraf olmak yetmemekte bunarın uygulanması daha da önem arz etmektedir.

Tüm devletler gibi ülkemizde de bazen tüm sorunlara güvenlik ve çıkar penceresinden bakılmaktadır. Güvenlik gerekçesiyle Türkiye'de bazı dönemlerde olağanüstü rejimler söz konusu olmuştur. Olağanüstü rejimler, insan hakları ihlallerinin daha çok yoğunlaşmasına, kolaylaşmasına ve süreklileşmesine yol açmaktadır. Asıl mesele bu dönemsel olağanüstü rejimler dönemindeki uygulamaların sürekli hale getirilmesi riskidir. Bu çerçevede kamu görevlilerinin –başta yargı mensuplarının- insan hakları konusunda eğitilmeleri çok önem kazanmaktadır.

İnsan haklarının korunmasında en önemli mekanizma olan yargının Türkiye'de temel işlevi, insan haklarından çok devletin çıkarlarını ve güvenliğini korumak olmamalıdır. İnsan haklarının çıkış noktasının bireyi devlete karşı korumak ve devleti ehlileştirmek olduğu göz önünde tutulursa bu düşüncenin doğruluğu anlaşılacaktır. Buna ek olarak Türkiye'de yargı yetkisinin istisnai kullanımı da bazı dönemlerde söz konusu olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında işletilen İstiklal Mahkemeleri, darbe sonrasında oluşturulan mahkemelerde alınan kararlar ülkemizdeki adalet anlayışına gölge düşürmüş ve telafisi mümkün olmayan bazı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Daha yakın bir zaman kadar ülkemizde Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM)'nin bulunduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır.

5. TÜRK YARGISINDA ÇİFT BAŞLILIK

Türkiye'de ceza yargılaması ve idari yargı alanlarında yaşanan ikiliğin, yargıç bağımsızlığı ve güvencesinin sağlanmasının ve hukuk devletinin gerçekleşmesinin önünde en büyük engel olduğu kamuoyunda yapılan tartışmalarda uzmanlar tarafından sıkça gündeme getirilmektedir. Ceza yargılaması alanında adli ceza mahkemeleri ve askeri mahkemeler,

görev konuları aynı olmasına rağmen farklı kuruluşlara sahip kılınmışlardır. Aynı şekilde her iki yargı alanının başında iki ayrı yüksek yargı organı vardır; Yargıtay ve Askeri Yargıtay. Bu durum yargılama birliği ilkesini ortadan kaldırmakta; doğal, bağımsız ve güvenceli yargıçlar önünde yargılanma ilkesini yok etmektedir. Benzer bir iki başlılık idari yargı alanında da yaşanmaktadır. Danıştay'a rağmen 12 Mart Askeri Muhtırasının ardından, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur (Ensaroğlu,2007).

6. YARGI ORGANLARIYLA AİHM KARARLARI ARASINDA UYUMSUZLUK

İnsan hakları alanında AB standartlarının yakalanmasında Türk Yargısına önemli görevler düşmektedir. Her ne kadar mevzuat olarak uyumlaştırma yönünde önemli adımlar atılmış olsa da yargı makamlarının alacakları kararlarda ve yorumlarında özgürlükleri esas alıcı değil de daha çok statükocu/muhafazakar şekilde yorumlarda bulunmaları sıkıntıya neden olacaktır. Böyle bir durumda sadece AB'ye giriş süreci zarar görmeyecek, aynı zamanda uluslar arası boyutta da ülkemiz zor durumda kalabilecektir. Bu açıdan bakıldığında yargı mensuplarının da eğitiminin çok önemli olduğu ve hak ve özgürlükler konusunda geniş ve esnek düşüncülerinin teşvik edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Demokrasi ve hukuk devletinin oturmasında yargı mensuplarının vereceği kararlar ve yorumları çok hayati rol oynamaktadır.

Ülkemizin ayrıca AİHM'e başvurularında ilk sıraları aldığı bilinmektedir. Hak ihlalleri iddiasıyla yapılan başvuruların azalabilmesi için Türk yargı organlarının AİHM'nin içtihatlarını daha yakından takip etmesi gerekmektedir. Türkiye'den gelen davalarla ilgili olarak; hak ve özgürlüklerin Türk yargı organları tarafından daha geniş, istisna ve sınırlamaların ise daha dar yorumlanması halinde bu alanda yaşanan sorunlar azalacaktır (Işıl KARAKAŞ ile yapılan röportaj,2009).

AB'ye üyelik perspektifiyle Türkiye özellikle 2001 ve 2004 yıllarında önemli reformlar yapmıştır. Yapılan reform ve anayasal düzenlemelere rağmen, hak ve özgürlüklerle ilgili ihlallerin azalmadığı AİHM'ye gelen başvurulardan açıkça anlaşılmaktadır.

Bunun en büyük nedenleri arasında Türk yargı organlarıyla AİHM kararları arasındaki uyumsuzluktur. Türkiye'deki hukuk uygulayıcılarının kararlarına, yorumlarına bakıldığında, AİHM'nin içtihadını çok net görülememektedir. Ülkemiz yargı organları hak ve özgürlükleri yorumlarken daha dar yorumlamakta, ama hak ve özgürlüklerin sınırlanmasında kullanılacak ölçütlerden kamu düzeni, kamu güvenliği gibi temel meseleleri ise daha geniş yorumladıkları

görülmektedir. Böylece AİHM ve Türk yargı organları arasında temel uyumsuzluk noktası ortaya çıktığını görüyoruz.

AİHM hak ve özgürlükleri geniş yorumlamakta, buna karşı istisnaları ve sınırlama nedenlerini daha dar yorumlamaktadır. Bu açıdan, yargı organlarının AİHM içtihatlarını yakından takip etmesi ve izlemesi oldukça önem taşımaktadır (Işıl KARAKAŞ ile yapılan röportaj, 2009).

Aslında bu sorunlar yargıda da acil bir reforma ihtiyaç olduğunu bir kez daha göstermektedir. Bu reform sadece kurumsal bazda değil, zihniyet anlamında da gerçekleşmelidir. Aksi halde yargısı “özgürlükler” konusunda sınıfta kalmış bir ülkenin 3. Sınıf bir ülke olarak kalmaya devam edeceği muhakkaktır. Her konuda olduğu gibi bu konuda da evrensel standartların yakalanması şarttır.

7. YENİ ANAYASA GEREĞİ

Son günlerde kamuoyu gündemini yoğun bir şekilde meşgul eden konulardan biri de mevcut Anayasanın evrensel hukuk normlarını yakalama konusunda ne kadar yetersiz olduğu konusudur. Aslında zaten bir darbe yönetimi tarafından hazırlanmış bir Anayasanın insan hakları konusunda yeterli gelmemesi olağan karşılanmalıdır.

Son dönemde AB’ye üyelik şartları çerçevesinde bazı değişiklikler yapılmış olsa da bunlar yetersiz gelecektir. Zira AİHM’de görevli bir Türk hakimin A.A’ya yaptığı açıklamada dile getirdiği üzere “‘82 Anayasanın içinde her ne kadar demokratikleşmeyle ilgili değişiklik olsa da, kapalı ve muhafazakar yoruma izin verecek unsurlar olduğundan makyajlamakla giderilmeyecek unsurlar bulunmaktadır.” (Işıl KARAKAŞ ile yapılan röportaj,2009). Dolayısıyla aslolan aslında Anayasaların ruhudur. Bu nedenle belki yeni baştan genel bir konsensüsle Anayasa hazırlama çalışmalarına başlamak gerekmektedir. Bu konuda da herkes elini taşın altına sokmak zorundadır.

8. BİREYSEL BAŞVURU (ANAYASA ŞİKAYETİ)

AİHM’e yapılan hak ihlali başvurularında ülkemizin ön sıralarda yer alması ülkemizin insan hakları konusunda sicilinin pek iyi olmadığını bir diğer göstergesidir. Bu çerçevede iç hukuk sistemimizde vatandaşlarımıza AİHM’e gitmeden önce çeşitli mekanizmalarla bu yanlış uygulamaların giderilme fırsatını tanımanın ülkemizin şikayet edilme oranını düşüreceği

belirtilmektedir. Bu mekanizmalardan biri de Anayasa Mahkeme'ne yapılabilecek bireysel başvuru hakkının tanınmasıdır.

Bireysel başvuru hakkının tanınması konusunda son dönemde Anayasa Mahkemesi başkanlarının yaptığı konuşmalarda dile getirilmektedir. En son 2009 yılında Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşim Kılıç yaptığı konuşmada bu müessesenin gerekliliğine değinmiş ve yukarıda belirtilen olumsuz tablonun oluşmasında en büyük etkenin, kuşkusuz, gerekli iç denetim sisteminin kurulup işletilememiş olması olduğunu vurgulamaktadır. Kılıç, bu konuda atılması gereken en önemli adımın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gitmeden önce başvuruların ülke iç hukukunda incelenmesini sağlayacak bir yöntem olan “Anayasa Şikayeti”nin(bireysel başvuru) hayata geçirilmesi olduğunu ifade etmiştir (Kılıç,2009).

Bireysel başvuru(Anayasa Şikayeti) anayasa'da belirtilen temel hak ve özgürlüklerin yasama, yürütme ve yargı organları tarafından ihlal edilmesi durumunda bireylerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yolu olarak tanımlanmaktadır. Bireysel başvuru'nun uygulanma biçimi ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, Federal Almanya, Avusturya, İspanya, Rusya, Macaristan, Ukrayna, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, İsviçre, Belçika, Meksika, Şili, Brezilya, Arjantin ve Güney Kore gibi ülkeler de uygulanmaktadır (Kılıç,2009).

Son dönemde gazetelerde yer alan haberlere göre Hükümetin gündeminde de planlanan anayasa değişikliği ile, vatandaşların Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapabilme imkanının tanınması öngörülmektedir. Böylece AİHM'e giden dava sayısı düşecek, Türkiye de yüklü tazminatlardan kurtulma imkanı ortaya çıkacaktır.

Vatandaşların yargıda çözümlenemeyen davaları için AİHM'e gitmelerine gerek kalmadan, Türkiye içinde sorunlarını çözmelerini öngören formüle göre, Anayasa Mahkemesi'nde bir komisyon kurulacak ve bu komisyon AİHM'de olduğu gibi bireysel başvuruları karara bağlayacaktır. Kendisine iletilen davalarda insan hakkı ihlali olup olmadığını değerlendirecek olan komisyon, AİHM gibi dava sahibine tazminat ödenip ödenmemesi konusunda karar verecek.

Düzenlemeye göre, hak ihlali açısından, yargılama kararlarından memnun olmayan ya da sonuç alamayan vatandaş, Anayasa Mahkemesi kararından da beklediği sonucu alamazsa yine AİHM'e gidebilecektir. Yani iç hukuk yollarıyla çözümlenemeyen davalar için AİHM yolu açık olacaktır (Saridoğan,2009).

9. OMBUDSMANLIK KURUMU

Bireysel başvuru hakkının yanında insan haklarının korunmasında üzerinde durulması gereken bir diğer müessese de ombudsmanlık kurumudur. Daha çok İskandinav ülkelerinde başarılı uygulamaları görülen bu uygulamanın daha sonra Kıta Avrupa'sında da uygulanmaya başlandığı görülmüştür. Dolayısıyla önceleri İskandinav ülkeleri gibi küçük ülkelerde uygulanabileceği düşünülen bu kurumun ülkemiz açısından da düşünülebileceği akla gelmektedir.

Bu zamanda Ombudsman Kurumu, aralarında Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya, İsrail, Hindistan, Nijerya ve Portekiz'in de bulunduğu 40'in üstündeki ülkede ulus, bölge, şehir ve belediye bazında uygulanmaktadır. 1980'lerden itibaren ise özel sektör kuruluşlarında ve üniversitelerde de kullanılan bir kurum haline gelmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği, Maastricht Anlaşması kapsamında AB bürokrasisi tarafından yanlış uygulamalara karşı vatandaşlarının haklarını koruyacak bir Ombudsman kurumunu kanunlaştırmıştır (Işıkkay).

İnsanlarla kurumlar arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması ve bürokrasinin oldukça büyüyüp genişlemesi neticesinde bazı durumlarda normal devlet vatandaş ilişkilerinde normal hukuk kurallarının yetersiz kaldığı görülmüş ve yeni bir denetim mekanizmasına ihtiyaç duyulmuştur. Böylece bireysel yakınmaları giderme ve kamuoyunun dikkatini kamusal örgütlerdeki yönetsel hastalıklara çekmeye yönelik çözüm arayışları dikkatleri İsveç'te ortaya çıkmış bir kuruma yöneltmiştir. Bu kurum değişik şekillerde de adlandırılmaktadır: Ombudsman, Medyatör, Halk Koruyucusu, Parlamento Savunma Delegatesi, Parlamento Komiseri gibi farklı isimlerle anılmaktadır(Kılavuz, vd., 2003:60).

Sonuç olarak, kamu hizmet birimlerinin kendi çalışmaları ile ilgili şikayetleri doğru ve mantıklı bir biçimde ele alma ve yanıtlama yetenekleri hakkında kuşkuların artması ve getirilen diğer denetim yollarının eksiklikleri nedeniyle ombudsmanlık oldukça önemli bir işlev üstlenmiş, uluslar arası kuruluşların da desteği ile yayılmaya başlamıştır (Işıkkay). Bu çerçevede ülkemizde de bu konuya ilgi oldukça artmıştır. Dolayısıyla ülkemizde de artık bu kurumun kurulması an meselesidir denilebilir.

10. SONUÇ

Hukuk devletinde yasalar sadece bireyler için bağlayıcı değildir. En başta devlet organlarının da bu kurallara uyması gerekmektedir. Hukuk devletinin gereği de budur. Aksi halde kendi koyduğu yasalara uymayan ve zorbalığın egemen olduğu bir devlet yapısı ortaya çıkar ki bu devletteki yönetim şekline demokrasi diye bahsetmek imkânı da olmayacaktır. Bu ortaya çıkan devlet yapısı da “polis devlet” olacaktır ki böyle bir devlette yaşayan bireylerin mutlu olamayacakları şüphesizdir.

Devletin istisnasız tüm organlarınca yapılan işlemlerin yargı denetimine tabi olması bir devletin hukuk devleti olması için yeterli değildir. Aynı zamanda bu denetimle görevli olan yargı organlarının da evrensel hukuk değerleri, insan hakları, adalet ve hakkaniyet gibi değerlere bağlı olması gerekmektedir. Bütün bunlar Hukuk devletinin varlığı için gereklidir(İncekara,2009).

Zaten yargı organlarının hukuka bağlı olmadığı rejimlerde hukuk devletinin var olduğunu iddia etmek gülünç olacaktır. Aslında yargının kendisinin evrensel hukuk normlarını esas almadığı ve oligarşik bir yapıya benzer şekilde kendi diktasını sürdüğü ve belli bir sınıfın görüşlerini yansıtır şekilde yargı kararlarıyla ülkeye egemen olmasına da **jüristokrasi** (yargıçlar yönetimi) denir. Bu durum da belki en az demokrasiye sekteye uğratan askeri darbeler kadar kaçınılması gereken bir durumdur.

Jüristokrasi olgunlaşmamış demokrasilerde ortaya çıkar ve yargıçların yorumlarıyla şekillenen kanunlar ile ülke yönetilmeye çalışılır. Bu durumdan kaçınmak için yargı mensuplarının kararlarında yorumlarını insan hakları temelli yapmaları gerekmektedir.

Bugün gelinen noktada -AB müzakereleri ve üyelik sürecinin ivme kazandırmasıyla- hukuk devleti olma yolunda ülkemizde önemli mesafe kaydedilmiştir. Bugüne kadar insan haklarını koruma ve geliştirme anlamında yapılanları, gelinen noktayı inkâr etmek emeği geçenlere haksızlık olacaktır. Demokrasiyi veya hukuk devletini oturtmak veya yaşatmak kolay değildir, çok fedakârlık gerektirir. Tüm toplum olarak bilinç düzeyine gelmesi gerekmektedir. Tabii yargı organlarının ve mensuplarının da bu bilinç düzeyine gelmememesi düşünülemez.

Sonuç olarak, hukuk devleti ilkesi günümüz demokrasilerinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Temel hakların olabildiğince güvence altına alınması bu ilkenin gerçekleştirilmesi

açısından büyük önem taşır (Arnwine,2003:268). Bunda da şüphesiz yargı organlarına çok önemli görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA:

ARNWINE, S. Esen, (2003), “İspanya’da Bireysel Başvuru Yolu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 52, Sayı:4, Ankara,

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2536.pdf> (10.12.2009).

EKİNCİ, T. Ziya(2004), **Türkiye’de demokrasi ve insan hakları sorunları**, İstanbul: Cem Yayınevi.

ENSAROĞLU, Yılmaz (2007); “İnsan hakları ve güvenlik ikilemini aşmanın yolları”;

<http://yenisafak.com.tr/yorum/default.asp?q=1&c=12&i=32024> (11.12.2009).

ERDOĞAN, Mustafa (2006), **İnsan Hakları**, Ankara: Matus Basımevi.

IŞIKAY, Mahir, Ombudsmanlık Kurumunun Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Konumu,

<http://archiv.jura.uni-saarland.de/turkish/MIsikay.html>, (10.12.2009).

İNCEKARA, Murat, “Türkiye Cumhuriyeti Bir Hukuk Devleti midir?”,

http://www.adaletvehukuk.org/icerik/makale_detay.php?id=1(03.12.2009).

İRİ Murat; SÖZEN, Edibe; AYTEN, Adem (2006); **İnsan Hakları-Bir Gündelik Hayat Pratiği**; İstanbul: Alfa Yayınları.

Işıl KARAKAŞ ile yapılan röportaj, Anadolu Ajansı (15.03.2009), “Türk yargısı AİHM’yi dikkatle izlemeli”, <http://www.tumgazeteler.com/?a=4818077> (10.12.2009).

KILAVUZ, R.; YILMAZ, A.; İZCİ, F;(2003) “Etkin Bir Denetim Aracı Olarak Ombudsmanlık ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”,

<http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/162.pdf> (10.12.2009).

KILIÇ; Haşim (2009), “Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşim KILIÇ’ın 47. Kuruluş Yılı Törenini Açış Konuşması”,

<http://www.anayasa.gov.tr/general/haberdetaylar.asp?contID=678> (10.12.2009).

SARIDOĞAN, Neşe(2009), “Anayasa Mahkemesi AİHM gibi çalışacak”,

<http://stargazete.com/politika/anayasa-mahkemesi-aihm-gibi-calisacak-haber-175575.htm>, (10.12.2009).